

912:33(497.11)

ТЕМАТСКЕ КАРТЕ У ФУНКЦИЈИ ПРИВРЕДНОГ РАЗВОЈА СРБИЈЕ СА ОСВРТОМ НА НЕРАЗВИЈЕНА ПОДРУЧЈА

Мирчета Вемич¹

Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Туре Јакшића бр. 9, Београд, Србија

Апстракт: Картографска изученост неке територије, било да се ради о држави, региону или општини, представља конкретан ослонац за разне анализе, процене, пројектовања и интервенције у простору. За поједине земље у одређеном периоду њиховог развоја израда карата представљала је политичку активност од највишег државног значаја, и њен циљ био је бржи привредни развој и напредак земље. За то постоје бројни примери. У новије време, из истих потреба, развиле су се тематске карте као посебан вид примењених карата. Ове карте се раде другачијом методологијом него традиционалне општегеографске карте – тако што се на топографску или географску основу надограђују нови (тематски) слојеви садржаја. На тај начин раде се и разни просторни и урбанистички пројекти и планови.

Србија је после Берлинског конгреса поклонила пажњу картографском изучавању територије. У ту сврху школовала је кадрове ван земље, и међу њима је био и Цвијић. Он је имао запажен картографски допринос, као и велики научни утицај на друге институције у земљи које су се бавиле картографијом. Међутим, и проред значајних картографских пројеката остварених у 20. веку, Србија и даље заостаје за земљама Европе, нарочито када су у питању тематске карте, и то директно утиче на привредни развој земље. Нешто бољи резултати забележени су у области просторног и урбанистичког планирања. Када су у питању неразвијена подручја, овај рад показује да је таква документација половично израђена и старијег је датума. Постоји објективна потреба да се отворе многи пројекти израде тематских (економских, демографских, културолошких и еколошких) карата, што би дало нови импулс привредном развоју земље.

Кључне речи: тематска карта, просторни план, привредни развој, неразвијена подручја

Abstract: Cartographic research of some territory, whether it is about a state, region or municipality, represents the concrete support for various analyses, estimations, projections and interventions in space. For some countries in certain period of development, the making of maps represented political activity of the highest state significance, and all with the aim of faster economic development and progress of the country, which is supported by many examples. In the recent times, out of such scientific and social needs and aims, thematic maps developed as a special form of applied maps. In relation to the traditional general-geographic maps, these maps are made by different methodology, in such a way that new thematic layers of the contents are added on the topographic or geographic basis. Different spatial and urban projects and plans are similarly made.

Serbia, after the Berlin Congress, paid attention to cartographic research of the territory. With that aim, it educated personnel out of the country, and Cvijic was one of them. He had notable

¹ mvemic@eunet.rs

cartographic contribution as well as great scientific influence on other institutions of the country that were in cartography. However, even above significant cartographic projects achieved in the 20th century, Serbia still failed to keep up with the European countries, especially when it was thematic maps about, which directly influenced the economic development of the country. Little better results were noted in the field of spatial and urban planning. As undeveloped areas concerned, it has been obvious from the analysis of this paper that such documentation was partly made and dated earlier. There is an objective need to open many economic, demographic, cultural and ecological projects of the making of thematic maps, which would give new impulse to the economic development of the country.

Key words: thematic map, spatial plan, economic development, undeveloped areas.

Увод

Одавно је примећено да постоји непосредна веза између картирања земљишта и привредног развоја картиране територије. По правилу, свака нова израђена карта, општег, системског или посебног карактера, било за ширу или ужу територију (целе државе или одређеног подручја), била је непосредно употребљена за пројектовање или извођење разних развојних пројеката. Ниједна саобраћајница, хидроцентра, насеље, мелиорација, комасација земљишта и сл. нису изграђени а да за то претходно није урађена картографска подлога. То исто се примењује и када се ради о комплексном пројектовању и планирању у простору општина, региона, градова или целе државе, што за резултат има израду разних просторних и регулационих планова, као и урбанистичких пројеката. Политички естаблишменти појединих земаља били је свесни те чињенице и доносили су политичке одлуке о изради разних карата, како би их одмах стављали у функцију привредног развоја и културног напретка. Држава Србија је тога била свесна одмах после Берлинског конгреса, када је послала своје кадрове на школовање у иностранство, а међу њима и Јована Цвијића. Један од његових примарних задатака био је да овлада и „картографском географијом“.

У садашње време степен картографске изученост територије Србије и простора у окружењу где живи српски народ видно заостаје за степеном картографске изучености у развијеним и средње развијеним земљама Европе. После израде општих топографских, катастарских и географских карата у Србији, што је углавном обављено у склопу југословенске државе, покренути су и поједини пројекти израде тематских карата, разни просторни планови, али многи од њих нису реализовани. Завршетак ових и започињање нових пројеката на општем државном нивоу, као и на регионалном и локалном, неспорно би пружио снажан ослонац за убрзани привредни развој земље, а посебно неразвијених подручја.

Картографија и привредни развој земље

Да би покренула привредни развој земље, српска влада је приликом слања својих кадрова на школовање у Русију и Европу веома озбиљно обратила пажњу и на географска и картографска знања. Зато је 1889. године послала свршеног дипломца Велике школе, Јована Цвијића, на специјализацију у Беч. Он је у Министарству просвете потписао следећу обавезу о томе шта ће слушати на Универзитету у Бечу: „Питомац за географију се обавезује да ће у свом учењу обратити пажњу понајпре на физичку географију и картографску географију, а осим тога, по могућству, и на политичку, административну, статистичку и историјску географију“ (Чубриловић 1991). Зато је Цвијић на географију и картографију гледао као на два стране исте суштине. Тај врсни познавалац географије и картографије свога времена инсистирао је на њиховој тесној повезаности, изворно, као у време Птолемеја, и стога је изрекао врло неповољан суд о „слабој вредности“, „рђавој изради“ и „великом броју лоших карата“ о Балканском полуострву на крају 19. века.

У свом великом стваралачком научном опусу Цвијић је оставио преко 70 посебно именованих карата и атласа и велики (још неутврђен) број картографских прилога који се налазе у тексту² разних књига, студија и монографија. Поред значајних картографских публикација Цвијић се паралелно бавио картографском методологијом и историографијом, а посебно картографском научном критиком других картографских радова свога времена. Тиме је остварио значајан утицај на израду напреднијих карата, посебно оних насталих на основу масовног топографског премера земљишта изведеног од стране генералштаба српске војске, када је у Србији први пут публикована самостално израђена топографска карта 1:75.000 и још две, из ње изведене карте. Све те карте, и поред тога што су имале војну намену, нашле су и своју вишестрану цивилну сврху, тако да су директно утицале на свестрани привредни и културни развој земље. Тај период Цвијић је оценио као „засебан период у развоју картографије о Србији“ (Цвијић, 1892–1905), а шире гледано тај период био је толико просперитетан у привредном и сваком другом погледу да је Србија почетком 20. века постала стожер јужнословенске интеграције.

² Од свих Цвијићевих књига, најбогатија визуелним илустрацијама су „Геоморфологија“ I и II, што је анализирао Љ. Сретеновић, и у њима нашао: 136 карата, 120 скица и планова, 257 панорамских цртежа, 207 профила, 25 блок–дијаграма, 26 вињета, 142 фотографије, све укупно 913 геониконичних приказа (Сретеновић, 1985).

Још израженији пример директног утицаја картографије на привредни развој земље пружила је совјетска држава после Другог светског рата. Она се у циљу покретања убрзаног привредног опоравка и развоја земље првенствено ослонила на географска и картографска знања, али не као на општеобразовни елемент „у стварању културног човека“, већ је тај ослонац имао специјално политичко значење. Такав став руководства био је чак преточен у партијску директиву, што је један од водећих совјетских географа у то време, Н. Барански, објаснио у својим научним радовима. Он каже: „Знање географије и знање карата имају за нас у савременим условима искључиво велико политичко значење.“ (Барански, 1956).

Да би појаснио пуно значење такве политичке директиве, као и њене непосредне последице, Барански³ је недвосмислено истакао велики практични значај карата за географију, а посебно за економску географију. За њега је „карта – алфа и омега географије“, јер сва географска истраживања произилазе из карте и враћају се карти, односно почињу и завршавају се картом. Из тих разлога 1956. године објавио је јединствено научно дело са два равноправна наслова: „Економска географија. Економска картографија“, у коме је нагласио практичну повезаност ове две дисциплине и посебно истакао значај познавања карата, односно картографског језика, као другог језика географије.

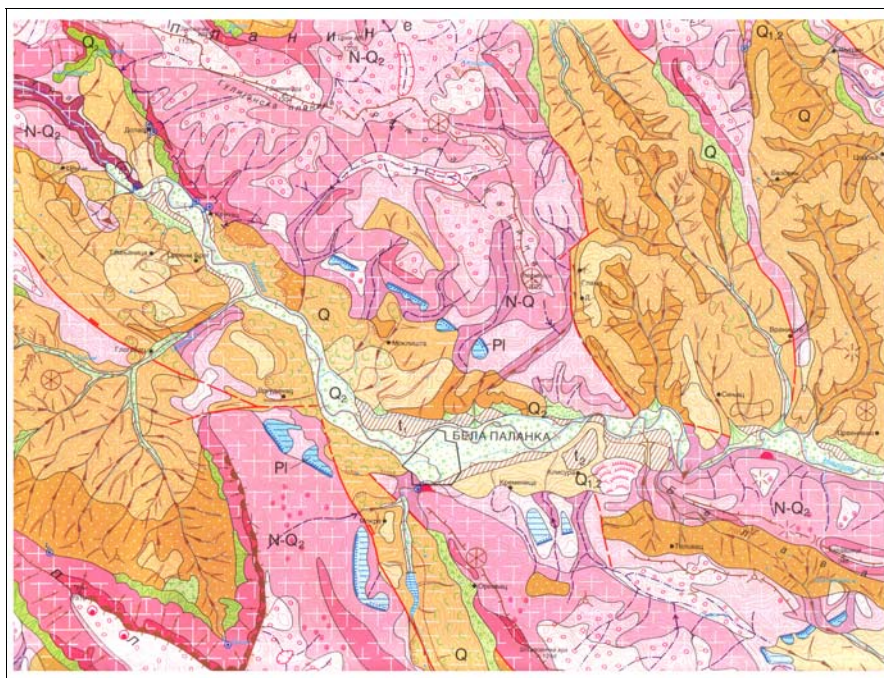
Такав приступ картографском методу у економско–географским истраживањима има и Јован Динић, који истиче: „Коришћење картографског метода у економско–географским истраживањима карактерише се многим специфичностима предодређеним њиховом суштином и садржином, али и применом општих картографских принципа (избор пројекције и размера, прегледност, јасноћа и читљивост карте, усклађеност њене садржине са размером и наменом, адекватан степен генерализације и сл.)“ (Динић, 1999). Захваљујући битној измени методологије картирања у односу на традиционалну општегеографску картографију, у западној Европи и у Америци тематска картографија убрзано се развијала између два светска рата, а бурну експанзију доживела је у другој половини 20. века.

³ Познати су и често цитирани ставови Баранског о карти: „1) карта – алфа и омега географије, почетни и коначни моменат географског истраживања; 2) карта – стимуланс за попуњавање празних простора; 3) карта – средство за откривање географских закономерности; 4) карта – неопходни посредник између човека, крајње ограниченог у захвату свог непосредног посматрања, и огромног, по својим размерама објекта географског истраживања – површине земаљске кугле; 5) карта – „други језик“ географије; 6) карта – један од критеријума географичности“ (Барански 1956).

У односу на до тада познате врсте карата, Барански је за економске карте предложио другачији, специјални, приступ састављања садржаја, и према том приступу карте се деле на: (1) тачкасте карте, (2) знаковне карте, (3) карте затворених кривих, (4) изолинијске карте, (5) колорне карте и (4) карте састављене методом линија кретања. У даљој разради специјалних економских карата он је предложио и нове видове генерализације њиховог садржаја, и то: (1) одабир значајнијих објеката увођењем цензуса, (2) прелаз на крупније (сабирне) јединице приказивања, (3) скраћење броја квалитативних разлика, (4) скраћење броја квантитативних разлика и (5) исправљање (шематизација) линија и поједностављење контура (Баранский, 1956). Овакво научно утемељење израде економских карата свакако је дало плода у практичној изради мноштва карата, што је допринело и брзом послератном економском опоравку совјетске државе.

Значајнија делатност у области тематске картографије у Србији почиње између два светска рата, са две прегледне карте из области геолошке картографије: „Геолошка карта Краљевине СХС“ 1:1.500.000 од Ј. Жујовића (1929) и „Геолошка карта Краљевине Југославије“ 1:1.000.000 од К. Петковића (1931). „У Геолошком институту Краљевине Југославије у Београду у периоду 1931–1936. године за територију Србије израђено је и штампано 11 листова карте 1:100.000“ (Вемић, 2007). Тек после Другог светског рата приступило се планском геолошком картирању у размерама 1:25.000, 1:100.000 и 1:200.000, и са издатим Упутством (1962) израђена је „Основна геолошка карта“ 1:100.000. На основу ове карте, коју је издао Савезни геолошки завод, убрзо је израђена „Геолошка карта СФРЈ“ 1:500.000 (1971), а иза ње сет и других прегледних карата: „Карта налазишта нафте и гаса СФРЈ“ (1981), „Хидрогеолошка карта СФРЈ“ (1980), „Карта минералних и термалних вода СФРЈ“ (1983) и „Металогенетска карта СФРЈ“ (1983). У новије време објављен је „Геолошки атлас Србије“ (1992–2000) са 16 карата. Сарадњом географских и геолошких установа настали су ауторски оригинали и за „Геоморфолошку карту Србије“ 1:100.000, али се изузев појединих листова њеној коначној картографској обради и штампи још није приступило.

Како се после Другог светског рата и у Србији, односно Југославији, осетила јака потреба за израдом разних врста картографских производа, тадашња Влада ФНР Југославије је 1947. године основала је „Геокарту“, прву цивилну картографску установу. Ова установа са седиштем у Београду дефинисана је као „привредно предузеће општедржавног значаја“ које се налазило „под административно–оперативним руководством Главне геодетске управе при влади ФНРЈ“ (Бојовић и сар., 1997).

Скица 1. Исечак „Геоморфолошке карте Србије – Бела Паланка“ 1:100.000 (Менковић, 2008)

Од значајнијих картографских пројеката за територију Србије, сама или у сарадњи са другим установама, „Геокарта“ је израдила прве карте за потребе привреде: „Пољопривредну карту“ 1:25.000, „Педолошку карту“ 1:50.000, низ бонитетних карата, затим поштанску, железничку карту, разне туристичке карте, планове градова и сл. Један број тематских карата опште намене израдио је и Војногеографски институт, међу којима је „Путна карта“ 1:300.000, 1:500.000, 1:750.00; „Ваздухопловна карта“ 1:500.000; „Рељефна карта“ 1:300.000, 1:500.000, 1:750.000, 1:1.500.000 итд. Хидрометеоролошка служба Југославије објавила је „Атлас климе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“ (1960). Ауторски тим В. Нејгебауер, М. Тирић и М. Живковић објавио је „Педолошку карту Југославије“ 1:100.000 (1961). Све ове карте имале су више индиректан него директан утицај на привредни развој Србије.

Активни на изради бројних карата које су непосредно повезане са економском делатношћу били су поједини сарадници Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, Београд. Полазећи од претпоставке да Србија има значајне пољопривредне потенцијале, др Мирослав Милојевић,

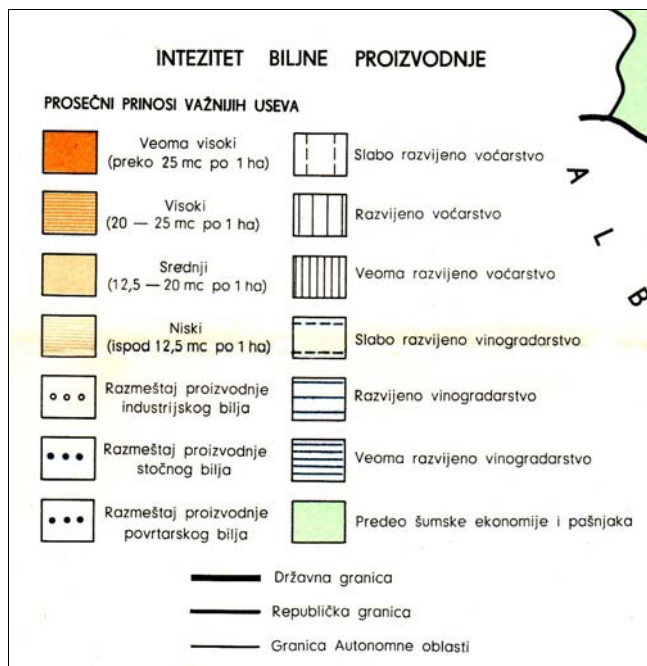
највише самостално, али и у са својим сарадницима, израдио је цео низ аграрних, пољопривредних и економских карата⁴ за територије појединих општина, региона, покрајина и целе Србије. При изради тих карата он је применио методологију пољског професора Ј. Костровицког, која је иначе у то време била прихваћена и препоручена од Међународне Географске Уније. Такве карте представљају значајну конкретизацију у домаћој картографији, и оне су у том периоду снажно подржале пољопривреду као привредну грану. Осим Милојевића, у издању Географског института „Јован Цвијић“ САНУ др Милош Заремски израдио је „Геоморфолошку (морфоструктурну) карту Србије“ 1:500.000 (1990), а др Милан Бурсаћ „Размештај Срба, Црногораца и Југословена у Републици Босни и Херцеговини и Републици Хрватској 1:1.000.000“ (1992). Институт је у заједно са Одбором за геодинамику САНУ објавио и „Геоморфолошку карту Југославије, 1:500.000“ (1992).

Картографија и неразвијена подручја земље

Мерење степена развијеност неког подручја према актуелно важећим стратешким документима Републике Србије подразумева више критеријума: (1) економски, (2) демографски, (3) образовни и (4) еколошки. Ако се анализирају претходно наведене тематске карте које су рађене у земљи, а посебно привредне карте које је израдио Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд, види се колико су такве карте биле ослонац привредном развоју земље. Тако, на пример, Поповићева и Милојевићева „Аграрно–географска карта НР Србије“ (1962), тада претежно пољопривредне земље, анализира размештај и интензитет биљне производње кроз просечни принос важних усева (веома високи, високи, средњи и ниски), затим размештај производње индустријског, сточног и повртарског биља, као и развијеност воћарских и виноградарских засада (слабо развијено, развијено и веома развијено). Са становишта коришћења

⁴ То су: др Мирослав Поповић, др Мирослав Милојевић: „Народна Република Србија – Аграрно–географска карта – Размештај биљне производње“ (1962); др Мирослав Милојевић: „Социјалистичка аутономна покрајина Војводина – Аграрно–географска карта“ (1969), Општина Ваљево – Економска карта“ (1979), „Општина Младеновац – Пољопривредна карта“ (1982), „Општина Љубовија – Економска карта“ (1983), „Социјалистичка Република Србија – Пољопривредне површине према начину коришћења по општинама“ (1983), „Подручје града Београда – Пољопривредна карта“ (1984); др Мирослав Милојевић, Марина Тодоровић, Радмило Јовановић: „Шумадија – Густина насељености по катастарским општинама“ (1983); др Мирослав Милојевић, Марина Тодоровић: „Општина Горњи Милановац – економска карта“ (1983), „САП Војводина – Аграрна густина насељености по катастарским општинама“ (1983), „САП Косово – Аграрна густина насељености по општинама“ (1984).

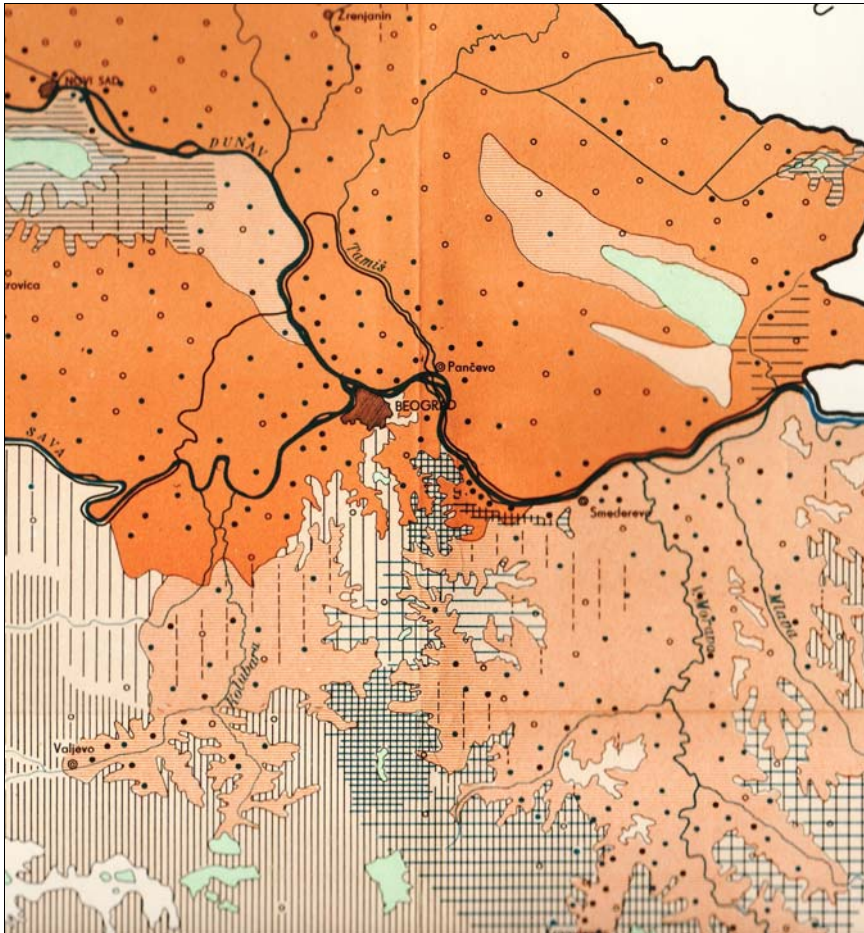
земљишта Милојевићева карта „СР Србија – пољопривредне површине према начину коришћења по општинама“ (1983), приказује (1) учешће пољопривредне у укупној површини општине и (2) структуру пољопривредне површине према начину коришћења (оранице и баште, воћњаци и виногради, ливаде и пашњаци, трстици, баре и рибањаци).

Скица 2. Легенда аграрно–географске карте Србије (Поповић и Милојевић, 1962)

Ова тематика је још више разрађена на картама крупнијег размера. Тако су на Милојевићевој „Аграрно–географској карти САП Војводине“ (1983) анализирани: (1) аграрна структура самосталних пољопривредних газдинства, друштвене пољопривредне организације према месту њиховог седишта и нето производу, пољопривредна површина по начину коришћења, шумарство, насеља и комуникације, а паралелно са претходним садржајем шематски су приказани: (2) интензитет билне производње, воћарство и виноградарство, број условних грла сточе и живине, као и број трактора на 100 ха пољопривредне површине. Слично, али са увођењем демографског елемента, на картама САП Војводине (1983) и САП Косово (1984), анализирана је аграрна густина насељености по општинама, односно број пољопривредног становништва на 10 ха

пољопривредних површина, уз још један тематски елемент за САП Косово – проценат пољопривредног становништва у укупној популацији.

Скица 3. Исечак аграрно–географске карте Србије (Поповић и Милојевић, 1962)

Најдеталније анализе економске развијености Милојевић је остварио на картама општина где је заокружио картографску методологију за ту најкрупнију размену приказивања. На тим картама у први план су приказана: (1) домаћинства према величини земљишног поседа (више од 50% без и са поседом до 5,00 ха; више од 50% са поседом преко 5,00 ха); (2) број парцела по 1 ха пољопривредне површине (мање од 2 парцеле, 2–3 парцеле, више од 3 парцеле); (3) друштвене пољопривредне организације према месту њиховог седишта и величини поседа (4) пољопривредна

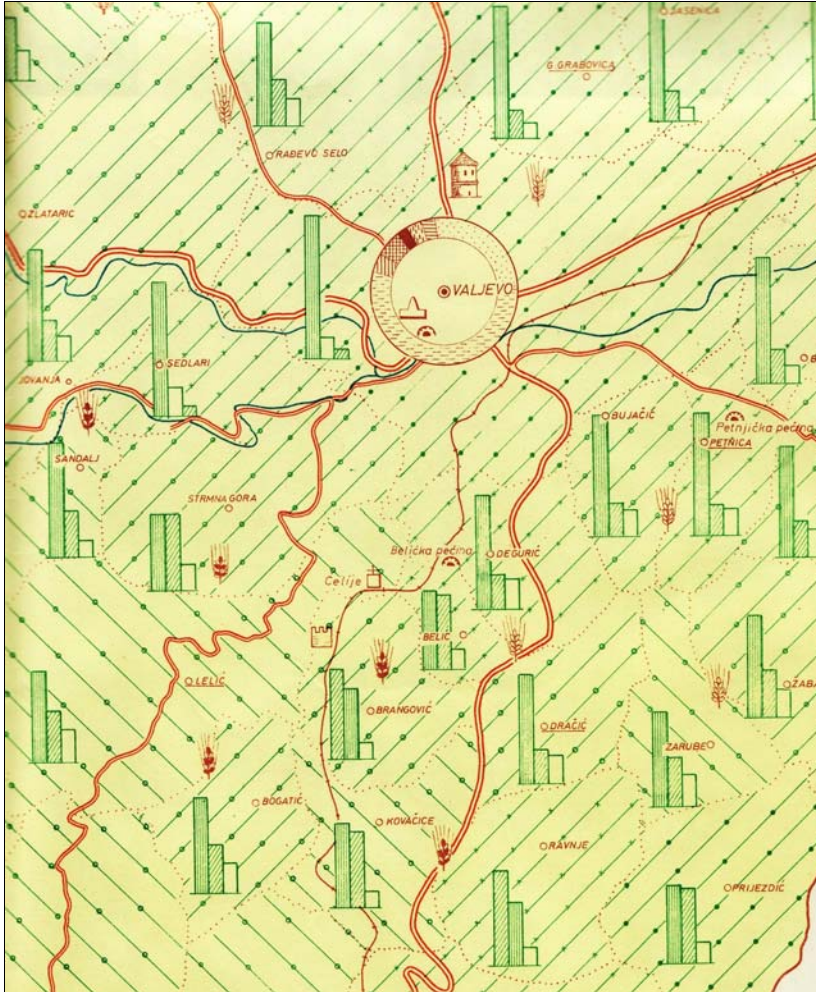
површина према начину коришћења (оранице и баште, ливаде и пашњаци, воћњаци и виногради); (4) главна и пратећа култура на ораницама (пшеница, кукуруз, овас, детелина, мешавина трава и легуминоза, плантажни воћњак); (5) индустрија и рударство (металопрерађивачка, дрвна, прехранбена, графичка, текстилна, коже и крзна, остала индустрија; рудник неметала, сепарација неметала); (6) насеља према броју становника, комуникације и туристичка места и објекти.

Поред наведених садржаја, на картама општина Милојевић је у ситнијој размери приказао: (1) удео пољопривредног у укупном становништву, (2) број активних пољопривредних становника на 100 ха пољопривредних површина, (3) удео пољопривредног у укупном земљишту, (4) удео пољопривредног у укупном становништву, (5) правце искоришћавања укупног земљишног фонда, (6) воћарство и виноградарство, (7) правце искоришћавања ораница, (8) број условних грла стоке на 10 ха пољопривредних површина, (9) правце сточарства итд. Мимо карата са графиконима приказао је: (1) просечан принос важних усева по хектару, (2) структуру пољопривредне производње (жита, крмно биље, воће, месо, млеко, остали пољопривредни производи), (3) туристичку посету у хиљадама и (4) структуру народног дохотка по делатностима (индустрија, грађевинарство, саобраћај и везе, шумарство, пољопривреда, трговина, угоститељство и туризам, остале делатности). Милојевићеве карте биле су прави путоказ у ком правцу је требало развијати економску картографију Србије, невезано за појаву просторног и урбанистичког планирања.

Занимљиве Милојевићеве карте могле су да послуже као изванредно добро започет истраживачки и картографски посао на тематским картама, и његов рад могао је да прерасте у комплексно економско картирање, али после његове смрти те карте нису имале ширег одјека. Оне су могле да утичу и на започињање демографског и еколошког картирања земље на свим нивоима. Такве карте дале би најкраћи увид у степен привредне развијености или неразвијености земље и упутиле на основне правце развоја неразвијених подручја.

Нешто више у Србији урађено је на плану просторног и урбанистичког планирања. Познато је да су просторни планови, као претежно тематске картографске студије, донели нови подстицај у привредном развоју земље. Просторно планирање у Србији, поред републичког нивоа, стављено је и у надлежност локалне самоуправе. Међутим, нису све општине подједнако придавале важности стварању ове планске документације. У том погледу мање развијене и неразвијене општине имају мањи број просторних и

урбанистичких планова, као и других регулационих планова и урбанистичких пројеката. Према подацима Републичке агенције за просторно планирање републике Србије, овде је приказано садашње стање свих постојећих докумената у званично регистрованим неразвијеним општинама Србије (<http://www.rapp.gov.rs:4000/planovi/?opstina>) (Табела 1).

Скица 4. Исечак садржаја економске карте општине Ваљево (Милојевић, 1979)

Од 37 неразвијених општина само 17 имају просторне планове, и то 12 њих старијег датума, тј. од пре 2000. године. Нешто већи број, односно 26 општина, имају генералне урбанистичке планове за своје градске центре.

Затим, 24 општине имају неки од регулационих планова (укупно 161 регулациони план) док само 14 општина има детаљне урбанистичке пројекте (укупно 65 урбанистичких пројеката). Из наредне табеле види се да 6 општина (Гацин Хан, Дољевац, Кучево, Мали Зворник, Мионица и Прешево) уопште немају никакву просторнопланерску документацију, а за 4 општине (Жабари, Жагубица, Лебане и Црна Трава) просторни планови први пут су израђени тек 2008. године. Ово може бити добар сигнал да општине без просторних планова започну са њиховом израдом, а оне са застарелом документацијом да крену у њену иновацију и допуне садржаје.

Скица 5. Исечак из легенде економске карте општине Ваљево (Милојевић, 1979)

Закључак

Појава и израда тематских карата средином 20. века дала је конкретан научни ослонац за нов и убрзан економски развој многих земаља у свету. Поједине владе, свесне продуктивних вредности тематских карата, питање израде таквих карата прогласиле су за један од највиших политичких приоритета. Српска влада, одмах после Берлинског конгреса, слала је на школовање ван земље своје најбоље кадрове, стављајући им у задатак да овладају разним знањима. Један од два примарна задатка Јована Цвијића на школовању у Бечу био је да овлада „картографском географијом“. По повратку у земљу Цвијић је дао видан лични допринос у развоју картографије – која је до тада у Србији била на врло ниском нивоу – као и јак подстицај свим институцијама које су се картографијом бавиле.

Табела 1. Просторни и регулациони планови, генерални планови и урбанистички пројекти неразвијених општина Србије

Назив општине	Просторни пл. општине	Генерални пл. нас. седишта	Бр. регулац. планова	Бр. урбанис. пројеката
1. Бабушница	1993	1987–1991	20	1
2. Блаце	1985	1986	8	–
3. Бојник	–	1971–2008	–	–
4. Босилеград	1993	1993	3	–
5. Брус	1988	–	12	4
6. Бујановац	–	2009	9	–
7. Владимирци	1986	1988–2008	5	–
8. Власотинце	–	1995	5	1
9. Гацин Хан	–	–	–	–
10. Голубац	–	1992	–	–
11. Дољевац	–	–	–	–
12. Жабари	2008	–	5	–
13. Жагубица	2008	1989	1	3
14. Житиште	1983	1984	4	–
15. Житорађа	–	1998	1	6
16. Коцељева	1989	1992	13	1
17. Крупањ	–	2008	12	11
18. Куршумлија	1987	1994	14	9
19. Кучево	–	–	1	1
20. Лебане	2008	2008	–	–
21. Љубовија	1985	1991–2008	11	3
22. Мали Зворник	–	–	–	–
23. Мало Црниће	1985	–	1	–
24. Медвеђа	1988	1995	2	1
25. Мeroшина	–	1999	1	–
26. Мионица	–	–	–	–
27. Осечина	–	1992	13	4
28. Петровац	1987	1989	–	1
29. Прешево	–	–	–	–
30. Пријеполје	–	2005	–	–
31. Ражањ	–	1993–2006	1	5
32. Рековац	–	1998	–	–
33. Сјеница	–	–	7	15
34. Сурдулица	–	1972	10	–
35. Трговиште	2002	–	–	–
36. Тутин	–	1978	2	–
37. Црна Трава	2008	2008	–	–
УКУПНО	17	26	24 (161)	14 (65)

Иако је Србија са Цвијићем у погледу израде карата ухватила прикључак са развијенијим земљама у Европи, још увек није стизала да са њима иде у корак, посебно када су у питању биле тематске карте. Између два светка рата у Србији је, у оквиру југословенске државе, започето и изведено неколико значајних картографских пројеката, који су, уз обнову и допуну, настављени и после Другог светског рата. Међу њима су најпознатије карте топографског и катастарског премера, основна геолошка карта, педолошка карта и сл. Ове карте имале су веома велики утицај у различитим областима привредног и друштвеног развоја. Међутим, пут праве специјализације у изради тематских карата показали су поједини сарадници географског института „Јован Цвијић“, попут Мирослава Милојевића, који је у другој половини 20. века израдио десетак економских карата на републичком, покрајинском, регионалном и општинском нивоу. Иако је то био изванредно добро започет истраживачки и картографски посао на тематским картама, који је могао да прерасте и у комплексно тематско картирање, Милојевићеви сарадници после његове смрти нису били кадри да га наставе.

Својеврсна тематска картографија Милојевићевог типа појавила се у то време на сличан начин у разним просторним и урбанистичким плановима, који се директно израђују у циљу просторног и економског развоја третиране територије. Они се у Србији израђују на државном, али и на општинском нивоу. Тај посао је постао стална пракса, али када су у питању неразвијене општине у Србији, од њих 37 мање од пола има просторне планове (17), док је нешто више урбанистичких планова за општинске центре (24). Постоји 6 општина које немају никаквих планских просторних нити урбанистичких докумената. Из овог прегледа је видно да неразвијене општине свој опоравак и излаз из заосталости морају започети снимањем и картирањем својих укупних потенцијала, њиховом анализом и планирањем, односно израдом тематских карата или просторних планова, као што су то увиделе четири општине које су своја планска документа израдиле 2008. година.

Литература

- Бојовић Н. и сар. (1997): „Геокарта, 50 година успешног рада“, Геокарта, Београд.
- Баранский Н. Н. (1956): „Экономическая география. Экономическая картография“, Государственное издательство географической литературы, Москва.
- Вемић М. (2007): „Картографија Србије у 20. веку“, *Зборник радова, књ. 57*, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд.
- Динић Ј. (1999): „Економска географија“, Универзитет у Београду – Економски факултет, Београд.
- Поповић М., Милојевић М. (1962): „Народна Република Србија – Аграрно–географска карта – Размештај биљне производње“. Географски институт „Јован Цвијић“, Београд.
- Менковић Љ. (2008): „Геоморфолошка карта Србије“ 1:100.000, Одбор за геодинамику САНУ, Београд.
- Милојевић М. (1979): „Општина Ваљево – Економска карта“. Географски институт „Јован Цвијић“, Београд.
- Национална стратегија привредног развоја Србије (2006–2012) пројектни задатак (2005): Република Србија, Министарство привреде, Београд
- Републичке агенције за просторно планирање републике Србије (2009): Планови (<http://www.rapp.gov.rs:4000/planovi/?opstina>), Београд.
- Сретенковић Љ. (1985): „Удео илустрација у Цвијићевим радовима. Развитак и примена географске науке у Србији за протеклих девет деценија“, ПМФ, Одсек за географију и просторно планирање, Београд.
- Чубриловић В. (1991): „Живот и рад Јована Цвијића“. *Сабрана дела Јована Цвијића, књ. 1*. САНУ. Завод за уџбенике и наставна средства. НИРО „Књижевне новине“, Београд.
- Цвијић Ј. (1892–1905): „Преглед географске литературе о Балканском Полуострву“, Дело, Београд.

THEMATIC MAPS IN THE FUNCTION OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF SERBIA WITH UNDEVELOPED AREAS REVIEW

Summary

The phenomenon and the making of thematic maps by the middle of the 20th century gave concrete scientific support for new and rapid economic development of many countries in the world. Being aware of productive values of such maps, some governments raised the making of thematic maps to the highest political level of decision making. Immediately after the Berlin Congress, the Serbian government sent its best personnel on education out of the country, giving them a task to gain different knowledge. One of two primary tasks of education of Jovan Cvijic in Vienna was to overcome “cartographic geography.” Coming back to the country, Cvijic, as many other educated

personnel, gave a notable personal contribution to the development of cartography, as well as strong stimulus to all institutions that were in cartography.

Even though Serbia with Cvijic succeeded to join more developed European countries in the making of maps, it still failed to keep up with them, particularly in regard of thematic maps. Between the two world wars, within the Yugoslav state, several significant cartographic projects were initiated and realized in Serbia. Their restoration and complementation continued after the World War II. Among them, the most known maps were those with topographic and cadastre survey, basic geological map, pedologic map, etc. These maps had very strong influence on different spheres of economic and social development. However, the path to the real specialization in the making of thematic maps was shown by some collaborators of Geographical Institute “Jovan Cvijic”, such as Miroslav Milojevic, who made around ten economic maps on the republic, autonomous, regional and municipal level in the second half of the 20th century. Even though the researching and cartographic work on thematic maps began extraordinary well, which could have been developed into complex thematic mapping, the collaborators of Milojevic were not able to continue with it after his death.

At that time, the special thematic cartography of Milojevic’s type appeared in the similar way in different spatial and urban plans that were directly made with the aim of the spatial and economic development of treated territory. In Serbia, they were made on the state and municipal level, too. That work became the permanent practice, but when it is undeveloped municipalities about in Serbia, out of 37 of them, which were proclaimed to be underdeveloped at that time, less than a half of them had spatial plans (17), while there were more urban plans for municipal centres (24). There were 6 municipalities which did not have any planned spatial or urban documents. It has been obvious from this survey that undeveloped municipalities have to begin the recovery and the way out of backwardness by recording and mapping their overall potentials, their analysis and planning, i.e. the making of thematic maps or spatial plans. Four municipalities realised that and made their planned documents in 2008.